

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego

z dnia 9 grudnia 2010 r.

II PZP 6/10

Przewodniczący Prezes SN Walerian Sanetra, Sędziowie SN: Bogusław Cudowski, Kazimierz Jaśkowski (sprawozdawca, uzasadnienie), Roman Kuczyński, Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca), Jolanta Strusińska-Żukowska, Józef Iwulski.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Generalnej Jana Szewczyka, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 9 grudnia 2010 r. sprawy z powództwa Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego w W. działającego na rzecz Arkadiusza D. przeciwko Politechnice W. w W. o wynagrodzenie i odszkodowanie, na skutek przedstawionego przez Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 26 maja 2010 r. [...], następującego zagadnienia prawnego:

„Czy w świetle art. 462 k.p.c. związek zawodowy może wytoczyć powództwo na rzecz pracownika lub wstąpić do postępowania w każdym jego stadium w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych bez zgody tego pracownika?”

p o d j ą ł u c h w a ł ę :

W sprawach z zakresu prawa pracy związek zawodowy nie może wytoczyć powództwa na rzecz pracownika ani wstąpić do postępowania bez jego zgody (art. 462 w związku z art. 61 k.p.c.). Członkostwo w związku zawodowym lub podjęcie się przez ten związek obrony praw i interesów pracownika na jego wniosek (art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 ze zm.) oznacza zgodę pracownika, chyba że sprzeciwi się on czynnościom procesowym związku zawodowego.

U z a s a d n i e n i e

1. Sąd Najwyższy w składzie zwykłym postanowieniem z dnia 26 maja 2010 r., wydanym w sprawie z powództwa Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego w W. na rzecz Arkadiusza D. przeciwko Politechnice Wrocławskiej w W. o wynagrodzenie i odszkodowanie przedstawił na podstawie art. 398¹⁷ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. powiększonemu składowi Sądu Najwyższego do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne: „czy w świetle art. 462 k.p.c. związek zawodowy może wytoczyć powództwo na rzecz pracownika lub wstąpić do postępowania w każdym jego stadium w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych bez zgody tego pracownika ?”

Wyłoniło się ono przy rozpoznawaniu zażalenia strony powodowej na postanowienie Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia 10 grudnia 2009 r. [...], którym odrzucono jej apelację od wyroku Sądu Rejonowego dla Wrocławia - Śródmieścia - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 3 września 2009 r. [...] oddalającego powództwo. Po sprecyzowaniu roszczenia powód domagał się zasądzenia na rzecz pracownika odszkodowania z tytułu dyskryminacji w kwocie 10.000 zł i wyrównania wynagrodzenia za okres od 1 lutego 2004 r. do września 2005 r., kiedy był on zatrudniony na stanowisku asystenta, będąc doktorem, a nie magistrem. Pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

W uzasadnieniu postanowienia o odrzuceniu apelacji Związku Zawodowego Sąd Okręgowy wskazał, że według art. 61 § 4 k.p.c. organizacje społeczne, do których zadań statutowych należy ochrona równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednio lub pośrednio zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli, mogą w sprawach o roszczenia z tego zakresu wytaczać za zgodą obywateli powództwa na ich rzecz oraz za zgodą powoda, wstępować do postępowania, w każdym jego stadium. Według Sądu zgoda ta ma charakter materialnoprawny. Bez zgody osoby uprawnionej organizacja społeczna nie ma uprawnienia (legitymacji procesowej) do wytoczenia powództwa na rzecz oznaczonej osoby. Brak czynnej legitymacji procesowej implikuje konieczność wydania wyroku co do istoty sprawy, oddalającego powództwo.

W zażaleniu na powyższe postanowienie Związek Zawodowy wskazał, że jego legitymacja jako powoda w sprawach z zakresu prawa pracy znajduje podstawy w art. 462 k.p.c. Przepis ten stanowi wyraźnie, że organizacje społeczne „mogą powo-
dować wszczęcie postępowania na rzecz pracowników”. Ma on stylizację zbliżoną do 61 § 1 k.p.c., ponieważ obydwa te przepisy nie mają treści normatywnej zawartej w

słowach „wytaczać za zgodą obywateli”, a cechującej art. 61 § 4 i 5 k.p.c. Gdyby wolą ustawodawcy było w art. 462 k.p.c. wpisać warunek „zgody obywateli” na wytoczenie powództwa, to by go wysłowił *expressis verbis*. W przypadku wytoczenia powództwa przez związek zawodowy na rzecz członka związku warunek zgody wydaje się zbędny, skoro z dobrowolności stosunku członkostwa w związku zawodowym i treści tego stosunku oraz z definicji związku zawodowego jako organizacji powołanej do reprezentacji i obrony praw członka związku (art. 1 ust. 1, art. 4, art. 7 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych) wynika prawo podejmowania przez związek akcji na drodze sądowej na rzecz członka związku. Przystąpienie pracownika do związku zawodowego oznacza *per se* zgodę pracownika na reprezentację i obronę jego praw.

Sąd Najwyższy w składzie zwykłym stwierdził, że po zmianach wprowadzonych ustawą z 2 lipca 2004 r. (Dz.U. Nr 172, poz. 1804), w wyniku których pominięto w art. 61 § 1 i 3 k.p.c. upoważnienie dla Ministra Sprawiedliwości do określenia wykazu organizacji społecznych mogących wytaczać powództwa na rzecz obywateli i występować do postępowania w sprawach wymienionych w tych przepisach, za organizacje społeczne w rozumieniu art. 462 k.p.c. należy uznać organizacje, których zadanie nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, w tym związki zawodowe (art. 61 w związku z art. 8 k.p.c.).

Wykładnia literalna art. 462 k.p.c. wskazuje, że nie uzależnia on prawa wymienionych wyżej organizacji do wszczęcia postępowania na rzecz pracowników lub ubezpieczonych w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych od zgody pracownika lub ubezpieczonego. Wymaganie takie nie wynika również z odpowiedniego stosowania przepisów art. 61 - 63 k.p.c. do występowania organizacji społecznych po stronie pracownika lub ubezpieczonego w postępowaniu cywilnym. Art. 62 k.p.c. nakazuje do organizacji społecznych wnoszących powództwa na rzecz obywateli, jak również do uczestnictwa takich organizacji w postępowaniu dla ochrony praw obywateli, stosować odpowiednio przepisy o prokuratorze. Przepisy te upoważniają prokuratora do samodzielnego wnoszenia powództwa na rzecz oznaczonej osoby (art. 55-56 k.p.c.), jak również do samodzielnego wstąpienia do postępowania w każdym jego stadium (art. 60 k.p.c.). W szczególności z odpowiedniego zastosowania art. 56 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. do organizacji społecznej wynika, że osoba, na której rzecz organizacja społeczna wytoczyła powództwo nie musi wyrażać na to wcześniejszej zgody, skoro zgodnie z tym przepisem o tym, że powództwo zostało już wytoczone zawiadamia ją sąd, doręczając jej odpis pozwu.

Z tego względu, co do zasady, udział organizacji społecznych (w tym związków zawodowych) w postępowaniu cywilnym w sprawach określonych w art. 61 k.p.c. nie wymaga zgody obywatela. Zasada ta odnosi się w pełni do spraw o roszczenia alimentacyjne oraz spraw o ochronę konsumentów. Wyjątki od niej wskazują natomiast przepisy art. 61 § 3 - 5 k.p.c. Zgodnie z nimi udział w postępowaniu cywilnym organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy ochrona dóbr wymienionych w tych przepisach (ochrona środowiska lub ochrona praw własności przemysłowej - § 3, ochrona równości oraz niedyskryminacji - § 4 i pomoc ofiarom przestępstw - § 5), wymagają zgody obywatela. Należy uznać, że przepisy art. 61 § 3, 4 i 5 k.p.c. nie mają odpowiedniego zastosowania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, ponieważ dotyczą one wyraźnie określonych i oddzielnych kategorii spraw oraz organizacji, które sprawami tymi zajmują się statutowo.

Odpowiednie zastosowanie mają natomiast przepisy art. 61 § 1 i 2 k.p.c., z których wynika prawo organizacji, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, do samodzielnego wytaczania powództw na rzecz obywateli (§ 1) oraz wstępowania do postępowania w każdym jego stadium (§ 2) w sprawach o roszczenia alimentacyjne oraz o ochronę konsumentów. Odpowiednie stosowanie tych przepisów polega na tym, że także w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych organizacje społeczne, o których mowa w art. 8 k.p.c., mogą bez zgody obywateli (pracowników lub ubezpieczonych) powodować wszczęcie postępowania oraz wstępować do postępowania w każdym jego stadium.

Podniesiono także w pytaniu prawnym, iż przyjęty powyżej wniosek, że organizacja społeczna może wnieść powództwo lub wstąpić do postępowania z zakresu prawa pracy lub ubezpieczeń społecznych bez zgody pracownika lub ubezpieczonego odnosi się także do spraw z zakresu ochrony równości i niedyskryminacji, jeżeli są one jednocześnie sprawami z zakresu prawa pracy lub ubezpieczeń społecznych. W przeciwnym wypadku należałoby uznać, że związek zawodowy, który zawarł w statucie zadanie ochrony równości i niedyskryminacji będzie musiał uzyskać zgodę na wystąpienie z powództwem na rzecz pracownika, a związek który tego nie uczynił będzie mógł wystąpić z powództwem bez takiej zgody. Za powyższym stanowiskiem przemawiają także orzeczenia, w których Sąd Najwyższy, rozstrzygając sprawy związane z udziałem związku zawodowego w postępowaniu cywilnym, odwołuje się na podstawie art. 462 k.p.c. do odpowiednio stosowanego art. 61 § 1 lub 2 k.p.c., a

więc do przepisów niewymagających zgody obywatela na wytoczenie powództwa lub wstąpienie organizacji do procesu (np. wyrok z dnia 24 czerwca 1998 r., I PKN 186/98, OSNP 1999 nr 13, poz. 424). Także pogląd Sądu Najwyższego, zgodnie z którym nie jest wymagana zgoda pracownika na wytoczenie przez inspektora pracy powództwa na rzecz pracownika (postanowienie SN z dnia 29 grudnia 1998 r., I PKN 494/98, OSNP 2000 nr 4, poz. 149), przemawia za powyższym stanowiskiem, skoro pozycję inspektora w zakresie wytoczenia powództwa wyznaczają te same przepisy (tj. art. 462 w związku z art. 61-63 k.p.c.), co pozycję związku zawodowego, z tą różnicą, że może on działać tylko w sprawach o ustalenie istnienia stosunku pracy (art. 63¹ k.p.c.).

Przedstawiając zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia Sąd Najwyższy wskazał również na argumenty przeciwko powyższemu zapatrywaniu. W szczególności w postanowieniu z dnia 23 października 2001 r., III AO 19/01 (Prawo Pracy i Polityka Społeczna 2003 nr 11, s. 439), stwierdzono, że brak zgody ubezpieczonego na wstąpienie organizacji społecznej po jego stronie do postępowania z zakresu ubezpieczeń społecznych powoduje, że organizacja ta nie może brać udziału w postępowaniu i nie jest uprawniona do wznowienia postępowania w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem. Sprawa ta nie dotyczyła związku zawodowego, lecz Stowarzyszenia Emerytów i Rencistów Poszkodowanych przez ZUS. Zważywszy jednak na to, że w świetle art. 462 i przepisów art. 61-63 k.p.c. pozycja związku zawodowego i innych organizacji jest taka sama, powyższy pogląd Sądu Najwyższego należy odnieść odpowiednio do związku zawodowego. W uzasadnieniu tego stanowiska Sąd Najwyższy podkreślił, że nie podziela poglądu, jakoby wstąpienie organizacji społecznej do postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nie wymagało zgody ubezpieczonego (art. 462 k.p.c. w związku z art. 61 § 2 k.p.c.). Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych mają z natury rzeczy charakter indywidualny, w konsekwencji z reguły nie występuje w nich potrzeba ochrony interesów grupowych, która mogłaby uzasadniać obowiązek sądu dopuszczenia organizacji społecznej do udziału w każdej indywidualnej sprawie z tego zakresu, zwłaszcza w przypadkach wyraźnego braku akceptacji ze strony ubezpieczonego dla zamiaru wstąpienia do sprawy przez organizację społeczną. Trzeba mieć na uwadze, że organizacja społeczna - zgłaszając zamiar wstąpienia do postępowania w indywidualnych sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych - może uzyskać pozycję osoby trzeciej działającej na rzecz strony postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń

społecznych (art. 477¹¹ k.p.c.). Taka pozycja procesowa wykazuje pewne podobieństwa do pozycji interwenienta ubocznego, a przy tym jest zbliżona do pozycji prokuratora (art. 462 k.p.c. w związku z odesłaniem zawartym w art. 62 k.p.c.). Nie przesądza to jednak o tym, że organizacja społeczna może uzyskać taki status prawny, który uprawniałby ją do podejmowania czynności procesowych, które pozostawałyby w sprzeczności z czynnościami lub oświadczeniami strony, do której zamierza ona przystąpić lub do której przystąpiła (art. 79 k.p.c. - *per analogiam*). Przedstawione przez Sąd Najwyższy argumenty można odnieść do postępowania w sprawie ze stosunku pracy, bowiem ma ona charakter indywidualny w stopniu niemniejszym niż sprawa z zakresu ubezpieczeń społecznych.

W pewnym sensie pośrednie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 5 lipca 2002 r., III PZP 13/02 (OSNP 2003 nr 7, poz. 167), stosownie do której zakładowa organizacja związkowa jest na podstawie art. 462 w związku z art. 61 k.p.c. legitymowana do wszczęcia postępowania tylko na rzecz pracownika zatrudnionego w zakładzie pracy objętym zakresem jej działania. W uzasadnieniu uchwały wskazano, że legitymacja procesowa do wszczęcia na rzecz pracownika postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy przysługuje na podstawie art. 462 w związku z art. 61 k.p.c. tylko zakładowej organizacji związkowej obejmującej pracownika statutowym zakresem swego działania, będącego jej członkiem lub wybranej przez niego do obrony praw pracowniczych. Zapatrywanie to, przez ograniczenie kręgu organizacji uprawnionych do występowania w procesie cywilnym w interesie pracownika do wybranej przez niego organizacji, jest bliższe idei poszanowania autonomii obywatela w zakresie decyzji o skierowaniu jego sprawy na drogę rozpoznania w drodze procesu cywilnego, niż pogląd negujący znaczenie jego zgody w tym zakresie. Idące w tym samym kierunku, lecz bardziej radykalne ograniczenie tego kręgu, uznał za zasadne Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 maja 2008 r., II PK 316/07 (OSNP 2009 nr 19-20, poz. 250), w którym podtrzymując stanowisko wyrażone w powołanej powyżej uchwale z dnia 5 lipca 2002 r., stwierdzono, że legitymację procesową do wszczęcia na rzecz pracownika postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy ma, na podstawie art. 462 k.p.c. w związku z art. 61 k.p.c., tylko taka zakładowa organizacja związkowa, która spełnia warunki wynikające z art. 25¹ ust. 1 ustawy o związkach zawodowych.

Przeciwko zapatrywaniu przedstawionemu w powyższych orzeczeniach można wysunąć argument, że stawiają one związek zawodowy w gorszej sytuacji niż

inne organizacje społeczne. Z literalnego brzmienia art. 462 k.p.c. wynika jasno, że prawo do powodowania wszczęcia postępowania na rzecz pracowników lub ubezpieczonych mają wszystkie organizacje społeczne, o których mowa w art. 8 k.p.c., a nie tylko związki zawodowe. Nie ma dostatecznych argumentów za przyznaniem każdej z takich organizacji dalej idących uprawnień procesowych w zakresie wynikającym z art. 462 k.p.c. niż organizacji związkowej, przez którą pracownik nie jest reprezentowany w rozumieniu przepisów ustawy o związkach zawodowych dotyczących reprezentacji w sprawach indywidualnych.

2. Powód wniósł o udzielenie odpowiedzi, że w sprawach z zakresu prawa pracy nie jest wymagana zgoda pracownika na wytoczenie powództwa na jego rzecz przez związek zawodowy. Jego zdaniem należy pominąć kwestie związane z postępowaniem w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, gdyż sprawa, w której sformułowano zagadnienie prawne, jest sprawą z zakresu prawa pracy. Zasada ochrony pracy przez państwo jest zasadą ustrojową (art. 24 zdanie pierwsze Konstytucji). Władza ustawodawcza jest więc legitymowana do takiego ukształtowania procedury postępowania cywilnego, w której zadania publiczne państwa mogą wykonywać związki zawodowe (na prawach prokuratora). Zgoda pracownika na wytoczenie powództwa przez związek zawodowy na jego rzecz stanowiłaby nadmierne ograniczenie ochrony pracy.

3. Prokurator wniósł o udzielenie odpowiedzi, że związek zawodowy może bez zgody będącego jego członkiem pracownika wytoczyć na rzecz tego pracownika powództwo w sprawach z zakresu prawa pracy lub wstąpić do tego rodzaju postępowań w każdym ich stadium, natomiast nie może podjąć tego rodzaju działań na rzecz pracownika niezrzeszonego, bez stosownego wniosku tego pracownika (art. 462 k.p.c. w związku z art. 7 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych). Jego zdaniem nie można przyjąć, że z art. 8 i art. 62 k.p.c. wynika brak jakichkolwiek ograniczeń w odniesieniu do organizacji społecznych mogących podejmować na podstawie art. 462 k.p.c. działania na rzecz pracownika. Nie dawałoby to gwarancji, że ich działanie jest zgodne z interesem pracownika. Natomiast wstępując do związku zawodowego pracownik wyraża zgodę na obronę jego praw pracowniczych przez ten związek (art. 7 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych) i żadna dodatkowa zgoda nie jest wymagana. Pracownik będący członkiem związku zawodowego może sprzeciwić się działaniom tego związku podjętym na jego rzecz, jeżeli wskaże przyczyny uzasadniające

sprzeciw. Uprzednia zgoda wymagana jest jedynie w odniesieniu do podjęcia tych działań przez związek zawodowy na rzecz pracownika, który nie jest jego członkiem.

Sąd Najwyższy w składzie powiększonym zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 462 k.p.c. „w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych organizacje społeczne, o których mowa w art. 61, a także inspektorzy pracy w zakresie określonym w art. 63¹, mogą powodować wszczęcie postępowania na rzecz pracowników i ubezpieczonych. Przepisy art. 61-63 stosuje się odpowiednio”. Przepis ten został wprowadzony do Kodeksu postępowania cywilnego od 1 lipca 1985 r. (Dz.U. Nr 20, poz. 86). Uprzednio prawo organizacji społecznej do wytoczenia powództwa o roszczenia pracownika ze stosunku pracy było określone w art. 61 § 1 k.p.c. (przepis ten dotyczył również roszczeń alimentacyjnych). W tym przepisie zawarto także upoważnienie dla Ministra Sprawiedliwości do ustalenia wykazu tych organizacji. W wykazie wymienione były związki zawodowe. W tego rodzaju sprawach organizacja społeczna mogła również wstąpić do postępowania w każdym jego stadium (art. 61 § 2 k.p.c.). Na podstawie tej regulacji powszechnie przyjmowano, że podjęcie tych działań przez związek zawodowy nie wymaga zgody pracownika.

Nowelizacja Kodeksu obowiązująca od 1 lipca 1985 r. przeniosła do art. 462 k.p.c. i zmodyfikowała zakres uprawnień organizacji społecznych w sprawach z zakresu prawa pracy oraz uregulowała w tym przepisie uprawnienia tych organizacji w odniesieniu do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych. Przepis art. 462 k.p.c. dla określania organizacji społecznej uprawnionej do działania na rzecz pracowników i ubezpieczonych zawiera odesłanie do art. 61 k.p.c. Oznacza to, że nadal były to organizacje wymienione w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

Kolejna nowelizacja, wprowadzona od 2 maja 2005 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804) i nadal obowiązująca, nie zmieniła bezpośrednio art. 462 k.p.c., ale zmianie uległ sens zawartego w nim odesłania do art. 61 k.p.c. Z tego przepisu usunięto bowiem delegację do określenia przez Ministra Sprawiedliwości wykazu organizacji społecznych uprawnionych do wytoczenia powództwa na rzecz obywateli. Oznacza to - jak trafnie zaznaczył Sąd Najwyższy w pytaniu prawnym - że obecnie prawo związków zawodowych do wszczęcia postępowania lub przystąpienia do niego wynika stąd, że jest on organizacją społeczną, której zadanie statutowe nie polega na działalności gospodarczej (art. 8 k.p.c.), a nie z samego faktu bycia związkiem zawo-

dowym. Przepis art. 462 k.p.c. upoważnia do działania na równych prawach związki zawodowe i inne organizacje społeczne spełniające wymagania z art. 8 k.p.c. Następstwem zniesienia ustalania tych organizacji przez Ministra Sprawiedliwości jest konieczność nowej interpretacji przepisów art. 61 i art. 462 k.p.c. Niezbędne jest odwołanie się do przepisów określających zakres działania organizacji społecznych. Ten zakres może wynikać z ustawy i/lub przepisów wewnętrznych organizacji. W odniesieniu do związków zawodowych zakres ich działalności określa zarówno ustawa (ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 ze zm.), jak i statut (art. 13 pkt 3 i 4 tej ustawy). Przykładem stosowania tych kryteriów są powołane w pytaniu prawnym orzeczenia Sądu Najwyższego ograniczające zakres działania zakładowej organizacji związkowej tylko do tych pracowników danego zakładu pracy, którzy są członkami tej organizacji lub wobec których podjęła się obrony ich praw (art. 7 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych - uchwała III PZP 13/02) oraz że organizacja ta musi spełniać wymogi z art. 25¹ ust. 1 ustawy o związkach zawodowych (wyrok II PK 316/07). Inne organizacje społeczne - jeżeli ich statusu nie reguluje ustawa - działają w granicach określonych w statucie (art. 2 ust. 2 w związku z art. 10 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach, jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.) lub w regulaminie (art. 2 ust. 2 w związku z art. 40 ust. 2 tej ustawy).

W nowej sytuacji prawnej odesłanie w art. 462 k.p.c. do art. 61 k.p.c. nie ułatwia rozstrzygnięcia rozpoznawanego zagadnienia prawnego. Niektóre organizacje społeczne, których dotyczy przepis art. 61 k.p.c. mogą bowiem działać bez zgody obywatela (§ 1 i 2), inne - tylko za zgodą (§ 3-5). Stwarza to pewien luz interpretacyjny w tym zakresie. Pogląd przedstawiony w pytaniu prawnym, według którego w art. 61 k.p.c. zasadą jest brak wymogu zgody obywatela (§ 1 i 2), a zatem wymóg tej zgody stanowi wyjątek (§ 3-5), budzi wątpliwości. Opiera się on na odwołaniu w art. 62 k.p.c. do odpowiedniego stosowania do organizacji społecznych przepisów o prokuratorze, czyli do art. 55 i art. 56 k.p.c. upoważniających prokuratora do wytoczenia powództwa bez zgody obywatela. Argument ten nie jest jednak przekonujący, albowiem inne są przesłanki działania prokuratora, a inne organizacji społecznej. Ta organizacja może działać tylko na rzecz obywatela, czyli w jego interesie (art. 8 k.p.c.), zaś prokurator działa nie tylko dla ochrony praw obywateli, ale również dla ochrony praworządności i interesu społecznego (art. 7 k.p.c.). W tych dwóch przypadkach wymóg zgody nie byłby uzasadniony tak samo, jak w razie wystąpienia przez proku-

ratora przeciwko wszystkim osobom będącym stronami stosunku prawnego, którego dotyczy powództwo (art. 57 k.p.c.). Trzeba nadto zauważyć, że przepisy wewnętrzne prokuratury (§ 368 regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek prokuratury), przewidują, iż przed wytoczeniem powództwa na rzecz oznaczonej osoby prokurator porozumiewa się z zainteresowaną osobą, a jeśli osoba nie zamierza dochodzić przysługujących jej roszczeń, prokurator podejmuje czynności tylko wtedy, gdy uzasadniają to szczególne okoliczności sprawy. Konkludując ten fragment rozważań należy przyjąć, że z odesłania w art. 462 do art. 61 k.p.c. nie wynika jednoznaczne wskazanie, czy chodzi tu o organizacje, których działanie na rzecz obywateli wymaga ich zgody, czy też o organizacje mogące działać samodzielnie.

Wybór jednej z tych możliwości powinien być dokonany z uwzględnieniem wykładni historycznej i systemowej. Cezurą historyczną jest wejście w życie Konstytucji w 1997 r. W szczególności chodzi tu o jej przepisy dotyczące godności człowieka i jego wolności (art. 30 i art. 31), decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47) oraz ochrony własności i innych praw majątkowych (art. 64). Patrząc na kolejne zmiany art. 61 k.p.c. można zauważyć, że nowelizacje wprowadzone do tego artykułu pod rządami Konstytucji z 1997 r. przewidują wymóg zgody obywatela na wszczęcie postępowania przez organizacje społeczne. Obejmuje to art. 61 § 4 k.p.c. dotyczący ochrony równości i niedyskryminacji, wprowadzony w 2005 r. oraz art. 61 § 5 k.p.c. dotyczący ochrony ofiar przestępstw, wprowadzony w 2008 r. (Dz.U. Nr 96, poz. 609).

Problem wymogu zgody pracownika powinien być jednakowo rozstrzygnięty w odniesieniu do wszystkich rodzajów roszczeń pracownika wobec pracodawcy, mimo ich znacznego zróżnicowania. Obok prostych roszczeń pieniężnych, na przykład o wynagrodzenie, występują roszczenia, których dochodzenie wymaga czynnego udziału pracownika. W szczególności chodzi tu o roszczenia przemienne, takie jak przysługujące pracownikowi w razie wadliwego wypowiedzenia lub rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia przez pracodawcę. Jest nie do przyjęcia, aby związek zawodowy - bez uwzględnienia stanowiska pracownika - wybierał dla niego między roszczeniem o przywrócenie do pracy a roszczeniem o odszkodowanie (art. 45 § 1 i art. 56 k.p.). Drugą grupą roszczeń, w odniesieniu do których udział pracownika jest niezbędny, są żądania związane z nierównym traktowaniem, dobruami osobistymi i mobbingiem. Tylko pracownik może ocenić, czy ich dochodzenie leży w jego interesie, ponieważ z reguły jest to związane z dolegliwościami natury psychicznej,

wynikającymi z konieczności dokonywania w postępowaniu sądowym wartościowania jego osoby. W tych przypadkach wytoczenie powództwa przez związek zawodowy może być szczególnie uciążliwe dla pracownika, ponieważ zgodnie z art. 301 k.p.c. jest on przesłuchiwany w charakterze strony, chociażby nie przystąpił do sprawy.

Zgoda pracownika na działanie na jego rzecz przez organizację społeczną na podstawie art. 462 k.p.c. może być wyrażona wprost lub może być domniemana. Z tą drugą sytuacją mamy do czynienia w przypadku działań związku zawodowego podjętych na rzecz osób wymienionych w art. 7 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych. Stanowi on, że „w sprawach indywidualnych stosunków pracy związki zawodowe reprezentują prawa i interesy swoich członków. Na wniosek pracownika niezrzeszonego związek zawodowy może podjąć się obrony jego praw i interesów wobec pracodawcy”. Przepis ten należy rozumieć w ten sposób, że członek związku zawodowego i pracownik, na którego wniosek związek podjął się obrony jego praw i interesów, wyrażają w sposób ogólny (generalny) zgodę na podejmowanie przez ten związek działań na ich rzecz na podstawie art. 462 k.p.c. W tym zakresie sytuacja obu rodzajów osób wymienionych w art. 7 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych jest jednakowa. Ta ogólna zgoda może być obalona przez oświadczenie pracownika wyrażające sprzeciw przeciwko czynnościom procesowym związku zawodowego w indywidualnie oznaczonej sprawie. Sprzeciw jest wyrazem wolności pracownika i nie wymaga uzasadnienia. Może on być złożony w każdym stadium postępowania. Składając sprzeciw pracownik wyraża własną ocenę, że związek zawodowy nie działa w jego interesie. Pogląd przeciwny tu przedstawionemu, a więc dopuszczający działanie związku zawodowego bez zgody pracownika, praktycznie uniemożliwia pracownikowi skuteczne przeciwstawienie się prowadzeniu procesu przez związek zawodowy wbrew jego interesom. Nawet bowiem, gdy przystąpi do postępowania, to - według dominującego poglądu - nie może samodzielnie zrzec się roszczenia ani zawrzeć ugody, gdyż stosuje się wówczas odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym (art. 73 § 2 w związku z art. 56 § 1 i w związku z art. 62 k.p.c.).

W podjętej uchwale pominięto sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych, gdyż sprawa, z której wywiedzione zostało pytanie prawne, jest sprawą z zakresu prawa pracy.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji.

=====